

Andrzej Stępnik

Wiktor Grzegorz Ambroziewicz
(1882-1968) – działacz
niepodległościowy, społecznik,
pedagog

Scientific Bulletin of Chełm - Section of Pedagogy nr 1, 203-206

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**WIKTOR GRZEGORZ AMBROZIEWICZ (1882-1968)
– DZIAŁACZ NIEPODLEGŁOŚCIOWY, SPOŁECZNIK,
PEDAGOG**

ANDRZEJ STĘPNIK

Wiktor Ambroziewicz urodził się 21 IV 1882 r. w Warszawie w rodzinie urzędnika kolejowego Eugeniusza Maksymiliana Ambroziewicza i Apolonii z d. Gołdon, których rodzice byli uczestnikami powstania styczniowego i akcji wspierania prześladowanych przez Rosjan unitów podlaskich.

Dzieciństwo i wczesną młodość spędził w Siedlcach na Podlasiu. Początkowo uczył się w domu. W ten sposób patriotycznie nastawieni rodzice chronili go przed wpływem nastawionej na rusyfikację szkoły państwowej. W latach 1892-1901 uczęszczał do rosyjskiego gimnazjum filologicznego w Siedlcach. W tym czasie był dwukrotnie zawieszany w prawach ucznia (w klasie trzeciej i siódmej) za manifestowanie własnej polskości i nieprzestrzeganie przepisów oraz zwyczajów szkolnych. Przez pierwsze trzy lata nauki w gimnazjum pobierał lekcje u prywatnych korepetytorów (warszawskich studentów) dostosowując swą wiedzę do wymagań programowych szkoły i rekompensując sobie jej ograniczenia w zakresie nauczania historii i literatury polskiej. W takich okolicznościach został wprowadzony w tajniki konspiracyjnych kółek samokształceniowych i niepodległościowych.

Po uzyskaniu matury w gimnazjum siedleckim Ambroziewicz w 1901 r. rozpoczął studia na Wydziale Fizyczno-Matematycznym Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego. Po roku przeniósł się na Wydział Prawa. Zaangażował się wówczas w działalność Związku Młodzieży Polskiej ZET oraz Towarzystwa Oświaty Narodowej (politycznie związanych z ruchem narodowodemokratycznym). Jako student pomagał organizować działalność strajkową w szkołach na Podlasiu i Suwalszczyźnie. W 1906 r. redagował w Warszawie studenckie pismo „Znicz” (wydawane w drukarni stryja – Piotra Ambroziewicza). Warszawską uczelnię opuścił stosując się do uchwały młodzieży akademickiej z Królestwa Polskiego o bojkocie szkół rosyjskich. Studia dokończył na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Lwowskiego w zakresie polonistyki, którą studiował od r.1907. Przygotował rozprawę doktorską pt. *Spadkobiercy Staszica*, której jednak

nie obronił. W okresie lwowskim był stałym korespondentem „Słowa Polskiego”, gdzie publikował cykl artykułów pt. *Listy z Warszawy*. Bronił w nich m.in. polskości Chełmszczyzny.

Po studiach ożenił się ze Stanisławą Pawliszewską i w 1911 r. przeniósł się do Włocławka leżącego w zaborze pruskim. W nowym miejscu zamieszkania pracował jako redaktor „Dziennika Kujawskiego” oraz korespondent lwowskiego „Słowa Polskiego”. Współpracował też jako publicysta z „Dziennikiem Kijowskim”, „Ateneum”, lwowskim „Narodem”, „Kurierem Warszawskim”, „Myślą Polską”, „Kilińskim” i innymi czasopismami. Krótko redagował „Ziemię Piotrkowską”.

W 1914 r. za swą aktywność niepodległościową został aresztowany przez niemieckie władze wojskowe jako „cywilny jeńiec”. Do 1917 r. był przetrzymywany w Toruniu, Havelbergu, Hammersteinie Madersdorfie, a następnie w zamku Celle i obozie Gerdelegen. Wydawał dla współwięźniów pisma „Gość” i „Jeńiec”. Zwracał w nich uwagę na doniosłą rolę samokształcenia w życiu człowieka.

Po powrocie z obozu (z zakazem powrotu do Włocławka) krótko przebywał u rodziny w Zwierzyńcu na Zamojszczyźnie. W sierpniu 1917 r. zamieszkał w Chełmie, gdzie powierzono mu stanowisko dyrektora koedukacyjnej, sześcioklasowej Szkoły Filologicznej. Rok później placówka ta została upaństwowiona i przyjęła nazwę Królewsko-Polskie (od 1919 r. Państwowe) Państwowe Gimnazjum im. Stefana Czarnieckiego (dawnego cześnika chełmskiego). W kierowanej przez siebie placówce Ambroziewicz zgromadził nauczycieli doświadczonych w pracy oświatowej i politycznej (tzw. braci „zetowych”). Realizowali oni program Szkoły Lubelskiej wzorowo prowadzonej przez warszawskiego matematyka Arlitewicza. Przy ich współpracy organizował chełmskie dni kościuszkowskie, obchody rocznicy 3 Maja, protesty przeciwko postanowieniom traktatu brzeskiego przyznającym Chełmszczyznę Ukrainie, organizował „Straż Kresową”. W r. 1919 zakładał Muzeum Ziemi Chełmskiej na bazie zbiorów dawnego Muzeum Eparchialnego i kolekcji prywatnych.

Od początku swego pobytu w Chełmie Ambroziewicz wykazywał się dużą aktywnością społeczno-polityczną. W latach 1918-1919 był komisarzem miasta Chełma (nieformalnym burmistrzem miasta). Redagował dwutygodnik „Głos Ziemi Chełmskiej” i „Polaka Kresowego”. Po wybuchu wojny polsko-bolszewickiej zgłosił się jako ochotnik do Lubelskiej Baterii Górskiej. W 1927 r. został radnym z listy Polskiego Komitetu Wyborczego (kierował Komisją Finansowo-Budżetową). Przewodniczył okręgowej (później powiatowej) Radzie Szkolnej w Chełmie. Uczestniczył w akcji odczytowej Polskiej Macierzy Szkolnej i działającego od 1923 r. w Chełmie Uniwersytetu Powszechnego. Od 1929 r. był wiceprzewodniczącym miejscowego oddziału Polskiego Towarzystwa Uniwersytetu Powszechnego.

Od 1 IV 1930 r. objął stanowisko dyrektora Gimnazjum im. Stefana Batorego w Warszawie, gdzie kontynuował rozpoczęte w Chełmie próby zbudowania wzorcowej szkoły pracy opartej na robotach ręcznych (polskim sloydzie).

Tu organizował marsze i pochody szlakiem wielkich wydarzeń historycznych oraz słynne „czwartki”, w które młodzież szkolna nie miała lekcji teoretycznych lecz wyłącznie zróżnicowane zajęcia praktyczne. Nawiązywały one do koncepcji manualizmu sformułowanej przez Władysława Przanowskiego (*Dydaktyka pracy ręcznej*, 1936). Traktowane były jako eksperyment pedagogiczny. Zdobyły one uznanie świata nauczycielskiego. Sergiusz Hessen próbował przenieść je nawet do szkół w Pradze. W Gimnazjum im. Batorego Ambroziewicz organizował nowy typ egzaminu maturalnego, na którym badano głębokość zainteresowań ucznia i umiejętność realizowania pomysłów. Od 1936 r. był kuratorem Warszawskiego Okręgu Szkolnego. Uczestniczył w pracach Państwowej Rady Oświecenia. Był prezesem Towarzystwa Dyrektorów Szkół Średnich. Przewodniczył Komisji Edukacyjnej Światowego Związku Polaków z Zagranicy.

W okresie warszawskim wiele czasu poświęcał działalności w Towarzystwie Miłośników Pracy Ręcznej, którego był przewodniczącym. Redagował czasopismo „Praca Ręczna”. Promował w nim zasady polskiego manualizmu. Zakładały one m.in.: odejście od werbalnego kształcenia umysłu, rozwinięcie zajęć warsztatowych, preferowanie pracy w zespole, demokratyzację pracy. Działania te opierały się na przekonaniu, że prace ręczne wspomagają myślenie (dają początek operacjom myślowym), dostarczają niezbędnych spostrzeżeń i szerszego widzenia rzeczywistości, wpływają na moralność i estetykę.

W czasie wojny Ambroziewicz początkowo przebywał w Wilnie, gdzie krótko prowadził polską szkołę średnią. Z Wilna powrócił nielegalnie do Warszawy i pracował jako urzędnik w spółdzielni „Społem”. W konspiracji pełnił funkcję wiceprezesa Wydziału Szkolnego Polskiego Związku Zachodniego. Brał udział w powstaniu warszawskim. Walczył na Czerniakowie w kompanii „Astronom”. Redagował też gazetkę dla Mokotowa i Sadyby, prowadził odczyty dla młodych powstańców.

Po wojnie osiedlił się w Łodzi. W 1945 r. podjął się odbudowania Państwowego Instytutu Robót Ręcznych, najpierw w Łodzi, potem w Bielsku. Kierował nim do 1950 r. W 1948 r. zorganizował szkołę dla dzieci specjalnej troski. Był aktywnym animatorem ruchu oświatowego. Był wieloletnim członkiem Państwowej Rady Oświecenia, Państwowej Rady Wychowania Fizycznego, Fundacji im. Sułkowskich w Radzynie, prezesem Stowarzyszenia Dyrektorów Szkół Średnich, przewodniczącym Komitetu Wychowania Narodowego (3 kadencje), prezesem Warszawskiego Komitetu Okręgowego Towarzystwa Popierania Budowy Szkół Powszechnych oraz innych stowarzyszeń i organizacji.

W 1950 r. przeszedł na emeryturę. Kontynuował pracę publicystyczną. Prowadził zajęcia na Akademii Wychowania Technicznego. Był ministerialnym hospitantem na kursach dokształcających nauczycieli prac ręcznych.

Ambroziewicz był autorem 147 prac pedagogicznych, z których 48 ogłoszono po wojnie. Najważniejszą z nich była monografia polskiego ruchu manualnego pt. *Władysław Przanowski i jego dzieło* (Warszawa 1964) poprzedzona przedmową Tadeusza Kotarskiego. Na uwagę zasługują też drobniejsze omówienia

i artykuły: *Wartość robót ręcznych jako samoistna metoda* („Praca Ręczna” 1932, nr 3/4, s. 170-174), *Wysiłki i rezultaty pracy w dziedzinie robót ręcznych* (nadb. Warszawa 1933), *Organizacja wychowania fizycznego* (nadb. Warszawa 1933), *Polska myśl pedagogiczna w dziedzinie nauczania pracy ręcznej* („Rysunek i Praca Ręczna” 1958, nr 2, s. 7-19, nr 3, s. 1-7), *Dwa przykłady polskiego manualizmu* („Nowa Szkoła” 1964, nr 10, s. 36-38) oraz *Państwowy Instytut Robót Ręcznych w latach 1915-1939* („Nowa Szkoła” 1968, nr 10, s. 84-86). W 2000 r. Tadeusz Nowacki wydał wspomnienia Ambroziewicza *Moja przygoda pedagogiczna. O szkole polskiej nieco inaczej* (Warszawa 2000). Są one cennym źródłem do dziejów polskiej pedagogiki.

Za swą pracę pedagogiczną otrzymał wiele wyróżnień i odznaczeń, m.in.: Krzyż Komandorski Odrodzenia Polski (1933), Złotą Odznakę PCK (1939), Złotą Honorową Odznakę PTTK (1956), Odznakę Związku Polaków w Niemczech (1959), Złotą Odznakę Związku Nauczycielstwa Polskiego (1962), Odznaką I stopnia Polskiego Czerwonego Krzyża. W 1979 r. w kościele oo. reformatów w Chełmie wbudowano tablicę ku jego pamięci. W latach 80-tych jego imieniem nazwano jedną z ulic chełmskich.

Wiktor Ambroziewicz zmarł w Warszawie 23 XI 1968 r. Został pochowany na cmentarzu powązkowskim.

BIBLIOGRAFIA:

- Ambroziewicz W., *Moja przygoda Pedagogiczna. O szkole polskiej nieco inaczej*, Warszawa 2000;
- Lubaszewski Z., *Nauczyciele Gimnazjum im. Stefana Czarnieckiego w międzywojennych władzach miasta, tamże*, s. 286-295;
- Nowacki T. W., *Z Polską w sercu. Rzec o Wiktorze Ambroziewiczu*, Warszawa 2001;
- Nowacki T., *Wiktor Grzegorz Ambroziewicz (1882-1968)*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, R. XII, 1969, nr 4, s. 483-488;
- Pyszko S., P. Kiernikowski, *Szkoła Filologiczna Chełmska i Państwowe Gimnazjum im. St. Czarnieckiego w Chełmie w latach 1915-1939, [w:] Księga Pamiątkowa Czarniecczyków. VIII Zjazd Czarniecczyków*, Chełm 2005, s. 73-100;
- Pyszko S., Jabłoński M., *Ambroziewicz Wiktor Grzegorz (1882-1968), zasłużony pedagog, [w:] Encyklopedia Chełma, t. I, Ludzie*, red. Gardziński Z., Lubaszewski Z., Kiernikowski P., W. Okoń, A. Rybak, Chełm 2011, s. 8-13.